

Det skal indrømmes, at det er en broget samling fænomener, der her betegnes som »Un-Roman activities«, fra artikulert politisk opposition over lokal uro til alle de kultursvingninger, der kan samles under det vage begreb »fremmedgørelse«. Fælles for dem er netop kun, at de frembød en fare for det romerske system. For så vidt kunne man sige, at hele fremstillingen er ensidig, idet der savnes nærmere forklaring på, *hvorfor* de forskellige protesterende grupper følte sig fremmedgjorte over for imperiet. Men det måtte blive en ny bog, og der er næppe nogen idag, der er så kompetent til at skrive den som R. MacMullen.

TORBEN DAMSHOLT

JOHN W. BARKER: Justinian and the Later Roman Empire. Madison and London, The University of Wisconsin Press, 1966. xviii + 318 s., 8 plancher, 4 kort. \$ 5.00.

Bogen henvender sig til et bredt publikum og giver en meget god første orientering om Justinians regeringstid set i sammenhæng med den forudgående og følgende periode. For historikere, der har læst de samme standardværker som forf., bringer den intet nyt. Tværtimod forekommer fremstillingen uhyre traditionel, f. eks. når forf. samler Justinians religionspolitik og langtrukne opgør med Perserriket under overskriften »The Old Problems«, medens erobringerne i Afrika og Italien betegnes som »The New Projects«.

Det giver ikke ringere mening at se fordrivelsen af vandalerne fra det strategisk uhyre vigtige Karthago som en genoptagelse af det 5. århundredes politik og goterkrigene som en lang kæde af følgevirkninger heraf. Til gengæld rummer netop denne periodes østpolitik en række nye momenter, ikke mindst i forbindelse med stormagternes stigende engagement i Rødehavsområdet, således som det dristigt og provokerende er skildret i Franz Altheims bog *Entwicklungshilfe im Altertum* (Hamburg 1962).

TORBEN DAMSHOLT

SIBYLLE MÄHL: Quadriga virtutum. Die Kardinaltugenden in der Geistesgeschichte der Karolingerzeit. Beihefte zum Archiv für Kulturgeschichte, Heft 9. Köln, Böhlau Verlag, 1969. x + 190 s. Ill. 28 DM.

I middelalderens didaktiske og homiletiske litteratur har de fire kardinaldyder – *prudentia*, *justitia*, *fortitudo* og *temperantia* – spillet en ganske væsentlig rolle, men deres endegyldige indpasning i de moralske læresystemer er af forholdsvis sen dato. Skolastiken og tiggermunkeordenerne kunde dog også i denne henseende bygge videre på eller omforme traditioner fra ældre tid, først og fremmest fra karolingertiden. Forfatterinden har i sin bog, en omarbejdelse af en dissertation, forfulgt disse fire kardinaldyders vej fra antik morallære via kirkefædrenes, Gregor I.s og Isidor af Sevillas bibelexegese og opbyggelige skrifter til Alcuin, i hvis *ethica philosophica* de fik en bevidst og fastere funktion.

Trods det tilsyneladende meget snævre emnevalg har bogen en meget betydelig

principiel interesse. For det første udmærker den sig ved sin skarpe og metodiske stringens, ved sin meget klare placering af emnet og de reservationer, der må pålægges undersøgelsens rækkevidde. For det andet – og mere afgørende – analyserer Sibylle Mähl meget indgående den moralteologiske funktion, som karolingertiden og da især Alcuin tillagde kardinaldyderne i tidens reformvirksomhed. Undersøgelsen bliver derved et ikke uvæsentligt bidrag til diskussionen om 'den karolingiske renaissance'.

E. LADEWIG PETERSEN

CLAUDE CAHEN: Der Islam I. Vom Ursprung bis zu den Anfängen des Osmanenreiches. Fischer Weltgeschichte, Band 14. Frankfurt a. M. und Hamburg 1968. 376 s. Ill. 4.80 DM.

ROBERT MANTRAN: L'Expansion musulmane (VIIe-XIe siècles). Nouvelle Clio 20. Paris, Presses universitaires de France, 1969. 334 s. 28 F.

I 1954 beklagede Claude Cahen, professor i nærorientalsk historie ved Sorbonne, at om man skulde tro de da gangbare fremstillinger af Islams historie, havde Orienten i middelalderen været befolket af fyrster og lærde; et islamisk samfund og dets dynamik var endnu da forholdsvis ukendte størrelser. Og med rette; først den sidste generations kritiske, historiske forskning har for alvor lagt fundamentet for en videnskabeligt begrundet behandling af dette område. Philip K. Hitti's *History of the Arabs* (London 1937 og senere) blev nok allerede ved sin fremkomst karakteriseret som traditionel og ukritisk, men først nu kan denne hidtidige standardbog uden videre overlades til en velfortjent glemsel.

Flere af de Islamfremstillinger, som er fremkommet siden da, må imidlertid helt eller delvis dele skæbne med Hitti's. Det gælder bl. a. Bertold Spulers *Geschichte der islamischen Länder* (Leiden 1952; jf. Historisk tidsskrift 11. r. V, s. 152) og J. J. Saunders' *A History of Medieval Islam* (London 1965), som begge må anses for delvis *passés*. Alene Bernard Lewis' *The Arabs in History* (London 1953 og senere) har kunnet hævde sin position i kraft af sine lidet traditionsbundne synspunkter og sit forsøg på at frigøre Islams historie fra de hævdevundne statiske, kulturhistoriske rammer. Af de to her anmeldte fremstillinger er Robert Mantrans uden tvivl den svageste. Som seriens øvrige forfattere har også han været bundet af en tredeling af stoffet, en indledende – og ganske værdifuld – bibliografisk oversigt, en kort fremstilling af Islams historie indtil de seljukiske tyrkers erobringer ved midten af det 11. århundrede og endelig en diskussion af den aktuelle forskningssituation. Mantran har i sin fremstilling i en vis udstrækning indarbejdet resultaterne af de seneste årtiers forskning; meget savner man dog trods jævnlige henvisninger til den nyeste litteratur, og forfatterens forskningsdebat i bogens afsluttende trediedel forekommer mig mod forventning lidet givtig. I praksis står da også både opbygningen af Mantrans bog og dens synspunkter i meget stærk gæld til Bernard Lewis; den kan derfor heller ikke gøre krav på helt den samme position som mange af seriens øvrige bind.

Den grundlæggende fornyelse har først Claude Cahens behandling af Islams historie bragt. Forfatteren står selv helt centralt i den revision, som for øjeblikket finder sted i Islamforskningen, og han har i sin fremstilling langt mere organisk